

Апеляційне оскарження ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування

Розглянуто питання про оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчого судді, поставлених під час досудового розслідування. Також зробленні відповідні висновки та пропозиції апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, поставлених під час досудового розслідування.

Ключові слова: апеляція; оскарження; суд апеляційної інстанції; ухала; слідчий суддя.

Рассмотрены вопросы об обжаловании в апелляционном порядке постановлений следственного судьи, поставленных во время досудебного расследования. Также сделаны соответствующие выводы и предложения апелляционного обжалования постановлений следственного судьи, поставленных во время досудебного расследования.

Ключевые слова: апелляция; обжалование; суд апелляционной инстанции; определение; следственный судья.

The question on appeal to the appellate order of the investigating judge definitions, rulings during the pretrial investigation.

Key words: appeal, appeal, appeal court, the definition, the investigating judge.

Актуальність теми. Проблема оскарження в апеляційному порядку рішень суду, які прийняті під час досудового провадження, вже розглядалась такими науковцями як Д.П.Кисленко, О.Ю.Костюченко, В.Т.Маяренко, В.І.Сліпченко, О.І.Тищенко, В.І.Чорнобук та ін. Однак дослідження даного питання проводилося ними ще під час дії Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року.

Виклад основного матеріалу. З 20 листопада 2012 року набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК). У параграфі 2 глави 26 та деяких статтях глави 31 цього Кодексу йдеться про оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування. Дослідження правової регламентації порядку такого оскарження є метою даної статті.

У ч.3 ст.392 КПК встановлено, що в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді в випадках, передбачених цим Кодексом. Перелік таких ухвал визначений у ст.309 КПК. Відповідно до ч.1 даної статті це ухвали слідчого судді про: 1) відмову у наданні дозволу на затримання; 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні; 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні; 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні; 9) арешт майна або відмову у ньому; 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляється можливості здійснювати свою діяльність; 11) відсторонення від посади або відмову у ньому.

Крім того, у ч.2 ст.309 КПК зазначено, що під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.

Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. Про це йде мова у ч.3 ст.309 КПК.

Як уявляється, доцільно розширити у ч.1 ст.309 КПК перелік ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування, які можна оскаржити в апеляційному порядку.

Відповідно до ч.4 ст.176 КПК, під час досудового розслідування слідчий суддя за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або за клопотанням прокурора, приймає рішення про застосування усіх запобіжних заходів. Разом з тим у п.п.2, 4 ч.1 ст.309 КПК встановлено, що оскаржити в апеляційному порядку можна лише ухвали слідчого судді про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту або про відмову у цьому. Таким чином, скарги на ухвали слідчого судді про застосування або відмову у застосуванні інших запобіжних заходів апеляційному оскарженню не підлягають.

На нашу думку, з таким правовим регулюванням не можна погодитись, оскільки ці ухвали можуть бути необ'єктивними, помилковими. Вважаємо, що ч.1 ст.309 КПК слід доповнити положенням, що під час досудового розслідування підлягають оскарженню в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про застосування будь-якого запобіжного заходу або про відмову у цьому.

Слід звернути увагу на те, що у ч.1 ст.309 КПК не передбачено положення про оскарження в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання про проведення обшуку у житлі або іншому володінні особи. Згідно з ч.5 ст.233 КПК, таке рішення слідчий суддя приймає, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: 1) було вчинено кримінальне правопорушення; 2) відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; 3) відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи.

Прокурор може дотримуватися протилежної думки щодо доведеності таких підстав. Тому, на наш погляд, ч.1 ст.309 КПК доцільно доповнити положенням, що під час досудового розслідування прокурор може оскаржити в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання про проведення обшуку в житлі або іншому володінні особи.

Потрібно зазначити, що відповідно до ч.5 ст.177 КПК 1960 року прокурор мав право подати апеляцію до апеляційного суду на постанову судді про відмову в проведенні обшуку в житлі чи іншому володінні особи. Така апеляція розглядалася у порядку, передбаченому ст.382 цього Кодексу. Роз'яснення з даного питання були надані Пленумом Верховного Суду України у п.16 постанови №2 від 28 березня 2008 року «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» [1, с.415].

У главі 26 КПК спеціально не встановлений перелік осіб, які мають право на

апеляційне оскарження ухвал слідчого судді. Тому у цьому випадку слід керуватись ст.393 КПК. Саме таке роз'яснення надано Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п.15 інформаційного листа від 9 листопада 2012 року №1640/0/4-12 «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» [2].

У ст.393 КПК передбачено, що апеляційну скаргу мають право подати: 1) обвинувачений, стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині, що стосується інтересів обвинуваченого; 2) обвинувачений, стосовно якого ухвалено віправдувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині мотивів і підстав віправдання; 3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник; 4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього; 5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру; 6) прокурор; 7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції; 8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову; 9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову; 10) інші особи у випадках, передбачених цим Кодексом.

Ознайомившись зі змістом ст.394 КПК, можна дійти висновку, що вона не дає чіткої відповіді на питання, хто з перелічених учасників кримінального провадження має право подати апеляцію на ті чи інші ухвали слідчого судді. Тому, на наш погляд, ч.1, 2 ст.309 КПК доцільно щодо кожної ухвали слідчого судді доповнити положенням про те, кому надається право оскаржити її в апеляційному порядку.

У зв'язку з розглядом даного питання слід відмітити, що у деяких статтях КПК 1960 року чітко визначалось, які учасники кримінального процесу мають право подати апеляцію на ті чи інші рішення судді, прийняті під час досудового провадження. Так, наприклад, у ч.8 ст.162-2 цього Кодексу зазначалось, що на постанову судді про обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або про відмову у цьому до апеляційного суду можуть подати апеляцію прокурор, підозрюваний, обвинувачений, його захисник чи законний представник.

Стосовно апеляційної перевірки ухвал слідчого судді законодавець передбачив певні особливості, які обумовлені характером прийнятих ним процесуальних рішень, необхідністю невідкладної перевірки їх законності та обґрунтованості.

Перша особливість полягає у тому, що встановлений спрощений порядок подачі апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді. Вона подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції (п.2 ч.1 ст.395 КПК).

Звертає на себе увагу та обставина, що у КПК не визначено, як потрібно діяти у тому випадку, якщо учасник досудового провадження подає апеляційну скаргу не безпосередньо до суду апеляційної інстанції, а до того суду, слідчий суддя якого постановив ту чи іншу ухвалу, передбачену ст.309 КПК. На наш погляд, ч.1 ст.395 КПК слід доповнити положенням, що суд першої інстанції, до якого надійшла апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді, зобов'язаний негайно направити її разом з відповідними матеріалами кримінального провадження до апеляційного суду.

Відповідно до ч.2 ст.400 КПК другою особливістю є те, що подання апеляційної

скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили, але не зупиняє її виконання, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Необхідно зазначити, що такі випадки не стосується ухвал слідчого судді, які постановлені саме під час досудового розслідування. Про один із таких випадків йдеться у ч.6 ст.591 КПК, згідно з якою подача апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді про видачу особи (екстрадицію) зупиняє набрання нею законної сили та її виконання.

Третя особливість полягає у тому, що законодавець передбачив скорочений строк подачі апеляційної ухвали на ухвалу слідчого судді – протягом п'яти днів з дня її оголошення (п.3 ч.2 ст.395 КПК). Якщо ухвалу слідчого судді було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує, строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення (ч.3 ст.395 КПК).

Отже, встановлений уніфікований строк для подачі апеляційної скарги. У цьому полягає відмінність чинного КПК від КПК 1960 року. У даному Кодексі були передбачені диференційовані строки для апеляційного оскарження постанов суддів, які винесені під час досудового провадження. Апеляції мали подаватись протягом трьох (ч.2 ст.52-5, ч.8 ст.165-2, ч.4 ст.165-3, ч.5 ст.177, ч.2 ст.205 КПК) або семи діб (ч.9 ст.106, ч.4 ст.236-2, ч.6 ст.236-6, ч.21 ст.236-8 КПК) з дня винесення постанови судді.

Четверта особливість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді полягає у тому, що у ч.2 ст.422 КПК встановлений скорочений строк розгляду апеляції – не пізніше як через три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції. У юридичній літературі відмічається, що такий скорочений строк зумовлений необхідністю дотримання строків досудового розслідування, унеможливлення випадків необґрутованого зупинення цих строків та їх порушення [3, с.757].

На відміну від чинного КПК, у ч.1 ст.382 КПК 1960 року передбачалось два строки для розгляду апеляційних скарг на постанови судді, що винесені під час досудового провадження. Так, апеляція на постанови судді, що винесені в порядку, передбаченому ст.ст.52-5, 165-2, 165-3, 177, 205 цього Кодексу, розглядалась не пізніш як через три доби після їх надходження до апеляційного суду. Апеляція на постанови судді, які винесені в порядку, передбаченому ст.ст.236-2, 236-6, 236-8 КПК, розглядались не пізніш як через сім діб після їх надходження до апеляційного суду.

Для забезпечення оперативності апеляційного розгляду у ч.1 ст.422 КПК встановлено, що отримавши скаргу на ухвалу слідчого судді, суддя-доповідач повинен невідкладно витребувати з суду першої інстанції відповідні матеріали та не пізніш як за день повідомити особу, яка її подала, прокурора та інших заінтересованих осіб про час, дату і місце апеляційного розгляду.

Необхідно наголосити на тому, що визначений у ч.2 ст.422 КПК триденний строк розгляду скарг на практиці часто не дотримується. В одних випадках це пов'язано з тим, що суддя-доповідач не може невідкладно витребувати з суду першої інстанції відповідні матеріали кримінального провадження, і інших - з значним обсягом цих матеріалів, які необхідно йому вивчити. Тому вважаємо, що доцільно збільшити у ч.2 ст.422 КПК строк розгляду апеляції до семи діб.

Провадження під час перевірки судом апеляційної інстанції ухвал слідчого судді має здійснюватися відповідно до загальних положень апеляційного розгляду, встановлених ч.1 ст.405 КПК, за винятком строків його проведення. Таке роз'яснення надано Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п.29 інформаційного листа №10-1717/0/4-/12 від 21 листопада 2012 року «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної

інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» [4].

Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвали слідчого судді визначені у ч.3 ст.407 КПК. Цей суд має право:

- 1) залишити ухвалу без змін;
- 2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

Рішення про залишення ухвали без змін суд апеляційної інстанції повинен прийняти тоді, коли встановить, що вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, суперечать обставинам кримінального провадження.

Суд апеляційної інстанції має скасувати ухвалу слідчого судді, коли встановить її незаконність або необґрунтованість. У даному випадку цей суд зобов'язаний постановити нову ухвалу з приводу питань, які вирішувалися у скасованій ним ухвалі. «Оскільки більшість рішень слідчого судді, які підлягають оскарженню відповідно до ст.309 КПК, є альтернативними, суд апеляційної інстанції повинен обрати відповідний варіант рішення слідчого судді у кожній конкретній ситуації: наприклад, відмову в продовженні строку тримання під вартою замість його продовження, арешт майна замість відмови в арешті майна тощо» [5, с.216].

Зі змісту п.2 ч.3 ст.407 КПК випливає, що скасувавши ухвалу слідчого судді про відмову у застосуванні запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту, апеляційний суд має повноваження винести ухвалу про їх обрання.

Слід звернути увагу на те, що у КПК 1960 року по іншому регулювалось питання про прийняття апеляційним судом рішення за результатами розгляду апеляції на постанову судді про відмову у застосуванні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. У п.18 постанови Пленуму Верховного Суду України №4 від 25 квітня 2003 року «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» роз'яснювалось, що скасувавши рішення суду першої інстанції про відмову у взятті під варту, апеляційний суд не може обрати цей запобіжний захід. За наявності підстав він у найкоротші строки надсилає матеріали провадження за поданням на новий судовий розгляд до відповідного місцевого суду [6, с.254].

На наш погляд, викликає заперечення положення п.2 ч.3 ст.407 КПК, відповідно до якого, скасувавши ухвалу слідчого судді про відмову у застосуванні запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту, апеляційний суд уповноважений винести ухвалу про їх обрання. Пояснюється це тим, що відповідно до ч.4 ст.176 КПК під час досудового розслідування будь-який запобіжний захід застосовується слідчим суддею.

Висновки. Враховуючи викладене, пропонуємо доповнити ч.3 ст.407 КПК положенням, що скасувавши ухвалу слідчого судді про відмову у застосуванні запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту, апеляційний суд негайно надсилає матеріали провадження на новий судовий розгляд до відповідного суду першої інстанції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадяніна під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 28 березня 2008 року // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. – К.:

ПАЛИВОДА А.В. - 2010. – С.409-415.

2. Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №1640/0-4/12 від 9 листопада 2012 року. - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1640740-12>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В.Ківалов, С.М.Міщенко, В.Ю.Захарченко. – Х.: Одесій, 2013. – 1104с.

4. Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 10-1717 /0/4-12 від 21 листопада 2012 року. - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1717740-12>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний кометар: у 2т. Т.2 / Е.М.Бляжівський, Ю.М.Грошевий, Ю.М.Дьомін та ін.; за ред. В.Я.Тація, В.П.Пшонки, А.В.Портнова. – Х.: Право, 2012. – 664с.

6. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 року №4 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. – К.: ПАЛИВОДА А.В. - 2010. – С.247-256.

УДК 351.83

Сопільник Р. Л., к.ю.н.,
Львівський університет бізнесу та права

Право апеляційного оскарження та порядок його здійснення за Кримінальним процесуальним кодексом України

В статті проаналізовано право апеляційного оскарження та порядок його здійснення за Кримінальним процесуальним кодексом України. У складі апеляційного суду утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ у межах відповідної судової юрисдикції.

Ключові слова: апеляційне оскарження, Кримінальний процесуальний кодекс України, судя, судова палата, судова юстиція, обвинувальний вирок, законний представник.

В статье проанализированы право апелляционного обжалования и порядок его осуществления по Уголовному процессуальному кодексу Украины. В составе апелляционного суда создаваться судебные палаты по рассмотрению отдельных категорий дел в пределах соответствующей юрисдикции.

Ключевые слова: апелляционное обжалование, Уголовный процессуальный кодекс Украины, судя, судебная палата, судебная юстиция, обвинительный приговор, законный представитель.

This paper analyzes the right to appeal and the procedure for its implementation by the Criminal Procedure Code of Ukraine. In the Court of Appeal create chambers on different categories of cases within their jurisdiction.

Keywords: appeal, the Criminal Procedure Code of Ukraine, the judge, the Trial Chamber, judicial justice, the conviction, the legal representative.

Постановка проблеми. Відповідно ст. 6 Конвенцій про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи